

K.S.Stanislavskij: *Moje výchova k herectví*
(Kapitoly XIII – XV)

XIII: Linie úsilí hybných sil psychického života

- *Co byste udělali po návratu z první čtené v divadle? - Hrát, vymýšlet se do role, vcítit se do role...*
 - Snaha „proniknout k mozku, k srdci, k volnému obsahu role,“ proniknout k její bytostné podstatě
- Ve skutečnosti je text většinou jen částečně pochopen, pojat emocí a vyvolává jen neurčité záchvěvy tužeb (případně nevyvolá v hercově intelektu, citech a vůli vůbec nic – často symbolická a impresionistická díla)
- Představa o dramatu, zpočátku povrchní, se prohlubuje vytrvalou prací, „projitím stejné cesty, kterou se bral sám autor hry.“
- „jednotlivé momenty životní náplně role, které herec při prvním seznámení se s rolí zachytil, vyvolávají **silné rozmachy úsilí hybných sil psychického života**.
 - Jsou však zmatené, neuspořádané -> až **vyrovnávání** linií usilovnou prací značí začátek **tvůrčí práce**
(Trhané pohyby nejsou tancem, ale ty, které v sebe souvisle přecházejí, už by jím být mohly; jednotlivé tóny s dlouhými intervaly nejsou zpěvem, dokud spolu nesouvisí...)
- Linií je třeba celá řada: smyšlenek představivosti, předmětů pozornosti, logiky, úkolů, víry, emocionálních vzpomínek...
- „Přerušování linií na jevišti znamená, že se přestává odvíjet role, hra, představení.“

- *Co jste dělal dnes od okamžiku, kdy jste se probudil? Aby si to lépe vybavil, doporučuje Nikolajevič „couvat“ (od přítomnosti do minulosti). Všechny dílčí činnosti jsou krátké linie života, které zanechávají paměťovou stopu, ale zároveň i stopu myšlenek, citů, prožitků*
 - Připomene si **vnější i vnitřní životní linii dosavadního dne**
- *Ožijte nyní druhou polovinu dne, která ještě nenastala: můžete předjímat, myslet na své plány*
 - **Linie celého dne**
- *A když budete mít týden na přípravu Othella, bude to zásadní úkol, který vás plně zaměstná*
 - **Linie týdne** -> a proč by nemohla existovat i **linie měsíce, roku, celého života?**
- Velké linie se skládají z mnoha malých
- Stejně je tomu ve hře a v roli: na jevišti můžeme obsáhnout různé časové úseky dne, týdne, měsíce, roka či života
- „Dramatik nepodává celou životní náplň hry a role, nýbrž jen ty momenty, které budou uvedeny na scénu. Často mlčí o tom, co se stalo za scénou.“

- Herec však musí tato místa doplnit vlastní představou.
 - Prožívání vyžaduje souvislé životní linie role i dramatu. Mezery a výpustky v životní linii role jsou nepřipustné nejen přímo na scéně, nýbrž i za kulisami.
- Herec musí mít stále na paměti životní roli postavy, jinak ji zatěžká vlastními myšlenkami a city, které s postavou nemají nic společného
(Není možné, aby herec odešel z jeviště, tam se dal do řeči s přítelem, vyslechnul si zábavnou historku, a „sotva zadržující smích“ se vrátil pokračovat v roli)
- Herec musí přemýšlet nad postavou, klást si otázky, které se jí týkají, vymýšlet, jak by se chovali, „kdyby se ocitli v podmínkách jimi přetělesňované postavy.“

- *Všichni sedí na scéně v hostinském pokoji paní Maloletkové a vypráví, co jim přijde na mysl. Neustále se rozsvěcí a zhasínají lampičky: nad tím, kdo mluví, nebo o kom je řeč; nebo i v jiných místnostech: vzpomínka na minulost, plány do budoucna, přítomnost na jiném místě.*
 - Nepřetržitá proměna objektů, ke které dochází v našem životě
 - „Život člověka nebo role je nepřetržitá výměna objektů a okruhů pozornosti buď obklopujícím nás reálném nebo jevištním světem,“ vzpomínky nebo plánování, jen ne svět hlediště.
- Skoky z jednoho objektu na druhý právě vytváří tu linii. Herec se nesmí zaseknout a ulpívat na jediném objektu.

XIV: Vnitřní scénické sebeuvědomění

- Klavírista směřuje úsilí vznikajících hybných sil psychického života ke klavíru; malíř k plátnu; herec k „duševní i tělesné přirozenosti herce a k jeho duševním prvkům.“
- **Prvky vnitřního scénického sebeuvědomění**
= herecké vlastnosti, schopnosti, nadání a přirozené vlohy
- **Vnitřní scénické sebeuvědomění**
= hybné síly psychického života se sjednocují s těmito prvky za účelem hledání společného cíle umělecky ztvárněné role
- *Scénický* je lepší a současně horší než normální lidský stav
 - Horší, protože v sobě má vystavování se na odiv
 - Lepší, protože přináší pocit **veřejné samoty** (přítomnost diváků dává herci okamžitou odezvu, může v něm probudit opravdovou tvůrčí energii, „akustika pro naše city“)
- Když to herci nejde, nehraje se mu dobře, nemá vnitřní scénické sebeuvědomění, ale hraje mechanicky, konvenčně, podle šablony
- Diváci mohou negativně ovlivnit herce: má strach, trému, vše zapomene, nedokáže se ovládat.
 - V takovou chvíli se pitvoří, hraje pro pobavení diváků, aby se předvedl. Něco mu chybí (víra, pozornost...)

-> Kdyby to byla vnější přirozenost (neměl uši, prsty), bylo by jasné, co je špatně.

Vnitřní přirozenost ale není vidět, divák ji nechápe, jenom cítí.

- Stačí jeden přehmat, aby bylo narušeno celé sebeuvědomění
= tomuto narušenému stavu se říká **herecké/řemeslné sebeuvědomění**
- Jak se vyvarovat řemeslnému sebeuvědomění?
- **Psychotechnika** pomůže vytvořit přirozený stav v nepřirozeném jevištním prostředí
- Herec nesmí přijít do divadla na poslední chvíli, ale dvě hodiny před představením a připravovat se
- Rozehřeje se: nejprve svalová uvolňovací cvičení
- Najít objekt, oživit ho, dát mu myšlenku, začít s ním jednat
- „*Jsem dnes s to uvěřit svému vztahu k tomu a tomu místu role? Pročítuji to a to jednání? Není třeba pozměnit nebo doplnit nějakou nicotnou podrobnost na smyšlence představivosti?*“
- Objevování postavy: jako když se v hoře snažíme najít zlatou žílu
- Jdeme zvnějšíku, nejdřív obdivujeme formu díla, pak hledáme duchovní bohatství (skrze úkoly, přání, logiku, vnitřní scénické sebeuvědomění)

XV: Řídící úkol, průběžné jednání

- „Scénické vyjádření básnickových citů, myšlenek a jeho snů, bolestí i radostí je hlavním úkolem představení.“
→ = **řídící úkol básnického díla**
- (Dostojevskij hledal v lidech Boha a ďábla (Bratři Karamazovi) - řídícím úkolem je hledání Boha. Tolstoj usiloval o sebezdokonalení – úkolem je sebezdokonalování. Čechov bojoval proti měššáctví, snil o lepším životě – úkolem je toto úsilí)
- Nepravý řídící úkol: neodpovídá tvůrčímu záměru autora, ale přijde zajímavý hercům
→ Je nebezpečný! Strhává herce k sobě a jeho potřebám, vzdaluje od autora, hry a role
- Stejný řídící úkol se v každém herci/roli projeví jinak
- Slovní pojmenování řídících úkolů – nesmírně důležité
- Různým pojmenováním dáváme důraz na různé aspekty díla, jiná jdou do popředí, jiná ustoupí (Hamlet: „Chci ctít památku svého otce“ -> rodinné drama. „Chci poznávat tajemství života“ -> mystická tragédie o smyslu života)
- (Další zkušenosti: „Chci být nemocný“ se u postavy projeví jinak než „Chci, aby mě ostatní považovali za nemocného.“)
- Tvůrčí úsilí, hybné síly psychického života herecky pojaté role, směřované po celou dobu dramatu k řídícímu cíli
→ **Průběžné jednání herecky ztvárněné role**

- „*Jak velký význam má divadlo pro lidstvo! Lidé čekali v mrazu celou noc, aby měli šanci dostat lístky na divadelní představení. Abych jejich nadšení dal zadostiučinění, vytýčil jsem si vysoký cíl – hlavní řídicí úkol, a k němu hlavní průběžné jednání.*

- Vše musí směřovat k řídicímu úkolu
- Budeme mít tendence vkládat do hry menší, nedůležitý cíl, ale to je nežádoucí
- Námitka: *Berete herci i režisérovi tvůrčí projev, možnost obnovení starého umění a přiblížení přítomnosti.*
- Reakce: *je rozdíl mezi věčností, současností a prostou aktuálností*
 - > současné se může stát věčným, když jde o hluboké myšlenky
 - > aktuální je jenom dnešní. Starému dílu nemůžeme proti jeho původnímu úkolu uměle naočkovat aktuálnost
 - > někdy se nicméně může stát, že současná tendence přirozeně vyplývá. V tom případě se napojí na řídicí úkol.
- Existuje též **protiběžné jednání**. To je zásadní, protože dává věci do pohybu, vzniká na něj protiakce, bez něj by se na jevišti nic nedělo (kdyby Jago nekul pikle, nemusel by Othello žárlit na Desdemonu)

Shrnutí celého kurzu:

- Smyslem celého programu bylo dosažení vnitřního scénického sebeuvědomění
- Lež, pitvoření a šablona k nadšení nikdy nepovedou.
- Snažte se hrát správně, učte se připravovat pro „vyšší inspiraci“ příznivou půdu a vězte, že si ji tím více nakloníte